

FRITSPILSMETODEN MELODIKOMPENDIER

Frey Thyrré Klarskov - PUV-projekt 2024

Folkemusiklinjen, Syddansk Musikkonservatorium, Esbjerg

Introduktion til melodikompender:

De følgende 5 kompendier er skrevet som et arbejdspapir, der dækker de mest almindelige melodiformer i den danske traditionelle musik, og fungerer som et tillæg, støtte og inspiration til det jeg kalder 'Fritspilsmetoden'.

Jeg har forsøgt at skabe et overbliksbillede af den 'almindelige' folkemusikkultur, og derfor har jeg fokuseret på de mest almindeligt kendte melodityper med rod i 1800-tallets modedanse, og har udeladt lokale specialiteter som sønderhoning og jysk på næsen, der knytter sig til den ældre polsdans.

Jeg har prøvet at indkredse nogle få særtræk for hver enkelt meloditype, med nogle få historiske fakta, og nogle kommentarer ift. hvordan melodierne passer ind i danserepertoiret.

Det er vigtigt at notere sig, at dette materiale hverken er eller skal være en udtømmende musikhistorisk gennemgang af alle hjørner af den traditionelle musik, men netop et arbejdspapir, der tager udgangspunkt i de valg og vinkler jeg selv har fundet relevante i min undervisning.

Derfor vil der være skarpvinklinger, udeladelser og sikkert mange ting som andre folkemusik-afficionados vil bide mærke i.

Jeg vil lade dette være en styrke, og hvis andre dygtige undervisere føler sig kaldet til at udvikle og tilføje, er projektets formål mere end opfyldt.

Jeg har som skrevet andetsteds, forsøgt at skrive mig selv ud af ligningen, og lade materialet basere sig på traditionelle kilder. Derfor akkompagneres dette også af en litteraturliste med forslag til lytteopgaver og almindelig inspiration.

Melodivarianterne er dog langt hen ad vejen 'som jeg kender dem', hvilket også blot tjener til at understrege at melodierne er en levende ting, og at man vil møde andre varianter hos andre spillemænd.

Melodieksemplerne er valgt ud fra, at de er nemme at lære og er gængse eller iørefaldende, samt at de ville fungere i en undervisningssituation.

Derfor er der ikke lagt vægt på 'svære' melodier, men på et repertoire der er så simpelt, at de studerende får frihed til at udforske andre lag i musikken.

Igen vil jeg også understrege, at dette papir ikke er ment som noget, der skal udleveres til de studerende, men som et arbejdspapir til underviseren.

Derfor kan alle melodier nemt byttes ud til andet og mere relevant materiale, og man kan generelt plukke som man vil af de forskellige dele i kompendierne.

Jeg har valgt at have becifringer på nogle af melodierne, det er kun et oplæg, og skal ændres efter forgodtbefindende.

Jeg har ikke noteret kilder på alle melodieksempler, men mange af de melodier, der kun bliver nævnt kan findes på noder på f.eks. spillefolk.dk, i diverse melodisamlinger eller læres fra gode musiker- og danse-kolleger.

Indholdsfortegnelse:

S.1.....	Introduktion til melodikompendier
S.2.....	Indholdsfortegnelse
S.3.....	Polka
S.9.....	Vals
S.16.....	Schottish
S.21.....	Hopsa
S.28.....	Melodier i 6/8

Polka

Polka: Pardans i 2/4. Stammer fra Böhmen ca.1840

Polkaen er nok den mest klassiske og velkendte dansetype i spillemandsrepertoiret.

Polkaen som melodi og stil er et verdensomspændende fænomen, der strækker sig fra østeuropa til det amerikanske midtvesten. De fleste mennesker i den vestlige kulturkreds vil have en række associationer på plads - gode eller dårlige - og ofte kan man beskrive folkedansemusikken for udenforstående som ... polka-musik.

I spillemandsballet er det næsten en regel at man altid begynder en danseaften med to polkaer. Oftest af den type der kaldes *rheinländer-polka* - som er den mest almindelige til pardans - hvor parret først danser chassé og et par trin frem og tilbage, og derefter rundt i danseretningen.

Polkaen stammer fra Tyskland, og måske før det fra Polen, og vandt udbredelse over det meste af Europa i 1800-tallet som en modefænomen - det spores endnu i polka-prikket tøj og polka-grise i Sverige.

I Danmark forblev dansen en del af grundrepertoiret i folkemusikken og udviklede sig til de underformer vi kender i dag.

Som før nævnt er rheinländer-polkaen (også kaldet en *fynbo* - i Jylland) den mest almindelige til pardans, men man kender også *fremad-* eller *rundtenom*-polka, der er en pardans kun med omdrejning i danseretningen.

På bl.a. Læsø har man også den *forkerte polka*, hvor danserne danser den omvendte vej i dansebanen, og nogle gange *avet om*, altså den modsatte vej omkring sig selv.

Hamborger og andre varianter:

En variation af polkaen er også *hamborgeren*, der er en langsommere polka, hvor grundrytmen 1-2-3-(4) (pol-ka-trin) er meget udpræget, selvom den i tempo kan forveksles med en schottish. Hamborgeren står historisk som en forløber for selve polkaen, men er i dag en selvstændig del af danserepertoiret.

En anden variation er en *galop*, der er en hurtig polka, næsten med tempo som en hopsa, og ofte med en gennemkomponeret melodi med positionsspil og stykker der modulerer.

Den hurtige Galop skal dog ikke forveksles med en *hurtigpolka*, eller *knågstøk*, der er en specialitet fra især Tinus-brødrenes repertoire. Hurtigpolkaen er ofte en simpel melodi, der går lidt hurtigere end en almindelig Fynbo.

Spillestilen i de danske polkaer er forholdsvis ensartet. Generelt bliver grundrytmen (1-2-3 - polka-trin) betonet, dog med mest vægt på 1-slaget.

I visse traditioner spilles de 'små' polkaer dog ofte med en mere lige betoning - især i Vestjylland.

Polkaen er desuden også en vigtig del af mange fællesdanse, både som grundrytme og med polkatrin som element i dansen.

Eksempler på det kunne være *Hamborg sekstur* / *Polka sekstur* eller en dans som *Skødstrup-turen*.

-:-

Den ene af de to kendte Madsbøll polkaer, efter spillemanden Sven Madsbøll fra Thy, er en helt klassisk rheinlænderpolka, og bruges ofte til at sætte et bal i gang.

Madsbøll Polka

Trad. Thy

Chord symbols: G, D7, G, Em, Am, D7, 1.G, 2.G, G, A7, D, A7, D, G, A7, D, A7, 1.D, 2.D-/c-/h-/a, G, G, E7/g#, Am, D7, G, C, G, Em, Am, D7, G.

Lyt: #1 på Thybal

En dejlig lille melodi er denne Fynbo efter Thy-spillemanden, Jens Karl Førby, der spillede diatonisk harmonika. Hans melodivarianter adskiller sig tit fra de mere gængse, og denne er ingen undtagelse.

Samme melodi er kendt som Russisk Kontra med et tilføjet B-stykke, men i denne udgave fungerer den udmærket som en lille polka.

Fynbo

e. Jens Karl Førby, Thy

En anden fin lille polka er denne Fynbo efter Lillian og Gitte Vammen.

Den Skæve Fynbo

Trad. Vestjylland

Lyt: #1 på Buestrøg og Bælgræk

Et kendt eksempel på en hurtigpolka, eller knågstøk som de også kaldes, er Oksbøl Polka, også kendt som Tinus Polka. Den stammer fra Tinus-brødrene, der havde et stort repertoire af vestjysk dansemusik fra deres far, og en stil der hverken er hørt før eller siden.

Tinus Polka

e. Tinus Brødrene, Oksbøl

7

15

Et godt eksempel på en hamburger er denne melodi fra det jyske repertoire. Den bliver ofte tilskrevet Svenske Nils.

Hamborgeren spilles en del langsommere end en normal polka, og med en tydelig betoning på polkarytmen en - og - to.

Bondehamborger

Trad. DK

7

13

Hvis vi skal se på de lidt mere ualmindelige melodier, er der her en kendt polka fra Læsø, der både har en lidt usædvanlig melodistruktur og ekstra taktslag. Jens Lyngses Polka, her i udgave efter spillemanden Madvig Vilsen.

Jens Lyngses Polka

Trad. Læsø

Lyt: #3 på 'Traditionel musik fra Læsø' - dog spillet af Hartvig Mortensen i en lidt anderledes udgave.

Polkarytmen er ikke den mest almindelige i sangrepertoiret, men et eksempel på en sang der sagtens kan bruges, er denne skæmtevis fra Ingeborg Munchs repertoire.

Der holder fremmed i vor gård

Trad. e. Ingeborg Munch

Der hol-der frem-med i vor gård, sag-de præs - ten ten

6 Gå så ud og spænd hes-ten fra, sag de præs-tens ko - ne ko - ne

Der holder fremmed i vor gård *Sagde præsten* ://
Gå så u å spænd hesten fra *Sagde præstens kone* ://

Hva skal den fremmede ha å æde
Sød suppe og flæskesteg

Hva skal a så ha å æde
Sur kål og rådden ål

Hvor skal den fremmed læj i nat
Ved min side i min seng

Hvor skal a så læj i nat
I vor lo, ve vor so

Rotter og mus vil bide mig
Så vend dig om og bid igen

Lyt: #14 på Ingeborg Munch - Hvorfor mon jeg synger.

-:-

Vals

Fakta:

Vals (af walzen = at dreje rundt).

Pardans i 3/4. Stammer fra Østrig og Tyskland. Kendes i Danmark allerede fra 1790'erne, men blev populær i 1820erne og -30erne.

Valsen er en af de mest almindelige dansetyper i spillemandsrepertoiret. Denne tredelte dans findes både som komponent i fællesdanse og som pardans.

Der findes utallige variationer af den parvise vals, og spillemåden og melodiformen har store variationer både geografisk og indenfor det enkelte repertoire. Fra simple melodier med en kraftigt rytmiske underdelinger til gennemkomponerede 'sjælere'. Alt sammen passer glimrende ind i repertoiret og giver variation i dansesættet, både når danserne justerer deres dans efter musikken og den anden vej rundt.

Blandt harmonikaspillere er det desuden ikke usædvanligt at have et par nyere, komponerede, svenske valse med, for eksempel af Evert Taube. Disse bliver brugt på lige fod med de ældre spillemandsmelodier.

Alt sammen er det en del af den fantastiske variation der findes -og er plads til - indenfor det traditionelle repertoire.

Der findes derfor mange bud på hvordan spillefornemmelsen i en vals skal være. Nogle spillemænd betoner et tungt 1-slag, andre 1- og 3-slaget, mens andre holder på at toslaget skal have særlig vægt. Langt hen ad vejen afhænger det vel i bund og grund af hvilken melodi der er tale om, hvor den kommer fra og hvordan danserne gerne vil have det. Når man lytter til optagelser med traditionsbærere, er der overraskende stor forskel på spillestilen.

Grundlæggende kan man dog sige, at 1-slaget er det vigtigste, da hele dansen centrerer sig om det. Ofte vil eksempelvis vestjyske valse dog have en mere lige betoning på alle slag.

Tempoet ligge typisk mellem 60-70 bpm pr. takt.

Trippevals:

Den mest kendte variation af valsen er *trippevalsen* - spillet i et lidt langsommere tempo (60-65 bpm pr. takt) med næsten lige betoning på alle slag, og ofte danset avet om.

Nogle gange kan man støde på traditionelle melodier der varierer mellem de to fornemmelser, eks. *Den gammel hans vals* er en kendt melodi efter Æ Tinuser, hvor

A-stykket er 'sjæler' med lange toner og B-stykket er trippevals med en mere underdelt rytme.

Særligt i det vestjyske kan man desuden opleve at den samme melodi bliver brugt til både vals, trippevals - og mazurka.

Mazurka.

Mazurkaen er endnu en dans i det klassiske spillemandsrepertoire, der går i 3/4. Spillemæssigt er den store forskel, at mazurkaen ofte er punkteret ('swing'), hvor valsen er lige. Mazurkaer spilles ofte i et roligt tempo med tydelige betoning på grundslagene.

De store mazurkaer findes ofte i nodebøger fra 1800-tallet, og er ofte gennemkomponerede i trio-form. Der findes dog også en række 'små' Mazurkaer i den folkelige tradition, typisk med to stykker i samme toneart.

Dansen til mazurka er en parvis, og trinnene indeholder et lille hop. Den bedste spillefornemmelse findes ved at spille til nogle dygtige dansere. Tempoet er en lille smule lavere end i vals, ca. 50-55 bpm pr. takt til dans.

-:-

Her følger først tre eksempler på små simple valsemelodier med en grundig rytme og kraftige pulsbetoning. De kommer fra tre forskellige traditioner, Martin Spillemand fra Vestjylland, Gyda Hougaard fra Sejro og Dwight Lamb fra Iowa, der har sit repertoire fra sin morfar fra Vendsyssel.

Vals efter Martin Spillemand

Den Første Vals

e. Gyda Hougård, Sejro

1. D

8. 2. A7 D D

15. A7 1. D 2. D

Lyt: #2 på Gyda Hougaard - Jeg spiller bare væk

Danish Waltz

e. Dwight Lamb, Iowa

D A7 D D

8. A7 1. D 2. D D G A7

14. D D G A7 D

Lyt: #18 på 'Live in Denmark 2013 pt. 2' - Dwight Lamb / Jensen & Bugge.

Her kommer en vals fra Æ Tinusers repertoire, der skifter mellem to fornemmelser. En mere almindelig vals i A-stykket, dog tydeligt underdelt og med elementer af skift mellem en lige og en punkteret underdeling, og et B-stykke, der spilles tydeligt underdelt som trippevals.

Den Gammel hans vals

trad. e. Tinus-brødrene, Oksbøl

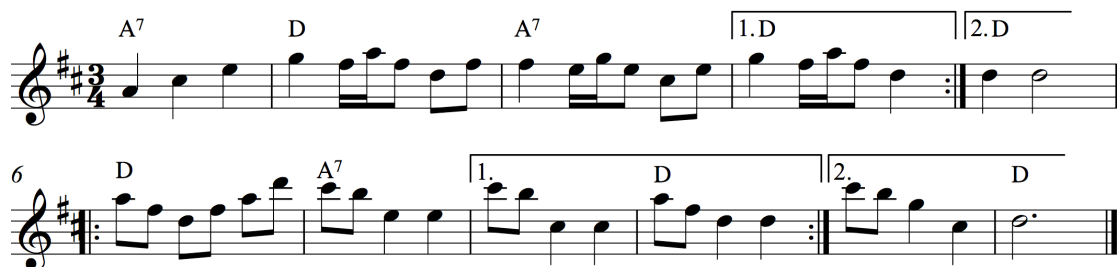

Lyt: #3 - Æ Tinuser 'knågstykker'.

Dernæst kommer her en lille trippevals fra Gyda Hougårds repertoire:

Trippevals

e. Gyda Hougård, Sejro

Lyt: #12 - Gyda Hougaard 'Jeg spiller bare væk'.

Et andet eksempel på en ø-tradition, hvor en særlig danse- og musikform har udviklet sig - og hvor man ofte også finder et tonesprog der er anderledes end det sædvanlige - er Læsø. De *forkerte valse* dances den omvendte vej rundt i salen. De spilles ofte en smule langsommere for at give parrene mulighed for at komme rundt. Melodien spilles med tydelige betoner på alle grundslag og en puls på ca. 65 bpm pr. takt.

Jens Bjørn Schmidts Vals

trad. Læsø

Lyt: #1 på 'Traditionel musik fra Læsø', spillet af Hartvig Mortensen.

Forkert Vals

Trad. Læsø

Lyt: #8 på 'Traditionel musik fra Læsø' spillet af Asbjørn Thomsen og Hartvig Mortensen.

Et par gode mazurkaer, der begge stammer fra Vendsyssel er disse to. Først en Mazurka uden navn efter spillemanden Aksel Andersen, Bjergby, og dernæst en melodi der bliver tilskrevet Svenske Nils, den legendariske spillemand, der endte sine dage på en fattiggård i Sterup.

Mazurka

Musical score for a Mazurka in 3/4 time, key of A major. The score consists of three staves. The first staff has measures 1-6 with chords A, Bm, E7, A, A, Bm. The second staff starts at measure 7 with chords E7, A, E7, A, D. The third staff starts at measure 12 with chords A, E7, A, E7, A. The piece ends with a double bar line and repeat dots.

En lille Aggersund mazurka

Svenske Niels

Musical score for 'En lille Aggersund mazurka' in 3/4 time, key of G major. The score consists of four staves. The first staff has measures 1-7 with chords G, Am, D7, G, G, Am, D7. The second staff starts at measure 8 with chords G, G, Am, D7, G, G, Am. The third staff starts at measure 15 with chords D7, G, C, F, G. The fourth staff starts at measure 20 with chords C, Am, Dm, G7, C. The piece ends with a double bar line.

Valserytmen er en af de mest brugte i sangrepertoiret, ofte til de mere sørgelige og fortællende sange. Her er et eksempel på en af de rytmisk mere livlige melodier, selvom teksten stadig handler om ulykkelig kærlighed.

En sang jeg fremfører

trad. e. Ingeborg Munch

8 En sang jeg frem - før - rer for hvem der vil hø - re, for hvem der vil hø - re, u - sta - di - ge

12 ven. Mit hjer - te er bun - den til det som er

tvun - den og det er en læn - ke som pi - ne - fuld er

1. En sang jeg fremfører
For hvem der vil høre
For hvem der vil høre, ustadige ven
Mit hjerte er bunden
Til det som er tvunden
og det er en lænke som pinefuld er

2. Jeg elsker en pige
for mig uden lige
For mig uden lige, hun var mig utro
Hun tog sig en anden
og jeg måtte vandre
Alene blandt fremmede med sorg og uro

3. Åh, sødeste pige
Hvordan ku du svige
Hvordan ku du svigte den ven du har kær
Den ven du har elsket
ham kan du ej frelse
Fra havbundens dybe og fra dødens hjem

4. Min vise jeg ender
og den jeg dig sender
og den jeg dig sender
Så beder jeg dig
Om du den vil tage
Den bestemt dig behager
Og hvis ikke så ville jeg sige farvel

5. Åh, farvel vil jeg sige
Du min sødeste pige
Du min sødeste pige
Lev vel med din ven
En anden du tager
Det vil dig vist angre
Hver gang du betænker hvad du lovet har

Schottish

Schottish: Pardans 2/4. Stammer fra Bøhmen. Kommer til Danmark omkring 1890 (?).

Schottish er på mange måder et lidt specielt fænomen i det danske spillemandsrepertoire. Den kom sent til, sidst i 1800-tallet, og det er vidt forskelligt hvor mange schottisher de enkelte spillemænd havde på repertoire.

Grundliggende er det en dans i todelt takt, men med et roligere tempo end polkaen. Schottish er typisk en pardans, og der er ikke mange fællesdanse med schottish-fornemmelse.

Schottish er i familie med hopsaen, grundtempoet er nogenlunde det samme, men akkompagnementet er ofte anderledes. De såkaldte halvtakts-hopsaer kan dog nemt forveksles med en schottish. Desuden minder hamborger en del om schottish i tempo, men spilles med lige underdelinger, hvor schottish ofte har en punkteret underdeling.

Ofte er der en reference til noget svensk i de kendte schottish-melodier. For eksempel i omkvædet til Pindsvineskindet (*uti* enden der), og man får nogle gange et indtryk af at en del af de almindeligt brugte melodier er kommet til landet via indspilninger af svensk populærmusik.

I det nordjyske bliver en schottish ofte kaldt en *rheinländer* - ikke at forveksle med rheinländer-polka.

Når det kommer til spillestilen, er en schottish ofte rolig og sangbar. Der findes en nyere tendens med at spille schottisher nærmest swingjazz-agtigt med tydeligt betoning af efterslaget. Dette har ikke umiddelbart rod i den traditionelle spillestil, der har en tydeligere markering på grundslagene, men kan jo fungere fint alligevel.

Punkteret eller ikke punkteret?

Den 'klassiske' schottish, som for eksempel *Mor, jeg skal tisse*, også kaldet *Skøjtøløber-schottish* er karakteriseret ved et tempo på omkring 80bpm og en punkteret fornemmelse.

Det er dog langt fra alle schottischer, der har den punkterede fornemmelse. Nogle, f.eks. *Kræn Bysteds Rheinländer*, spilles med lige ottendedele, og i den levende tradition oplever man også at traditionelle musikere varierer mellem en punkteret og lige fornemmelse i samme melodi. Det er *Det Gale Ben* fra Rebild et godt eksempel på.

Når man finder nedskrevne schottisher, er punkteringerne ikke altid noteret. Nogle gange er de underforståede, andre gange skal melodien spilles lige. I de tilfælde er det helt op til ens egen musikalske sans og erfaring.

Moar, jeg skal tisse er en helt klassisk schottish med en tekst, som mange kender - også i en del varianter.
Den skal spilles med en udpræget punkteret fornemmelse, der dog ikke er noteret her.

Moar, jeg skal tisse

Trad. DK

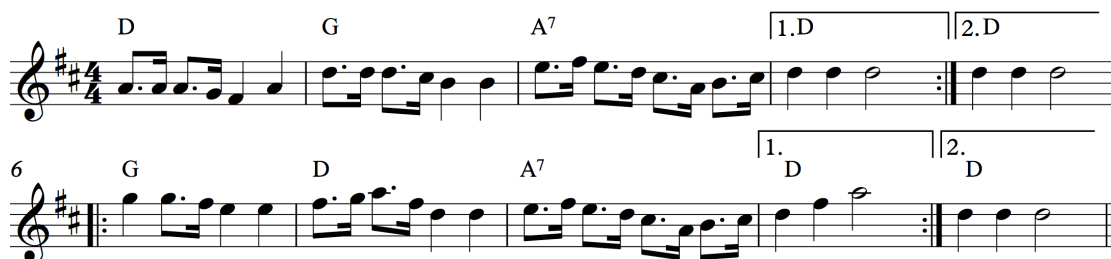
-:-

Et andet eksempel på en schottish er fra Læsø. En lille melodi med to stykker i d-dur. Melodien er simpel og sangbar, og blev netop trallet af sangeren og danseren Anna Juul.

Melodien har en typisk punkteret schottish-fornemmelse, som her er noteret.

Melchiors Rheinländer

e. Anna Juul, Læsø

Lyt: #24 - 'traditionel musik fra Læsø'

-:-

Den følgende melodi, Kræn Bysteds Rheinländer, stammer fra Himmerland, og spilles ofte med et tilføjet C- og D-stykke. I versionen med kun to stykker kendes den også som Norsk Rheinländer.

Kræn Bysteds

-:-

En anden god melodi, Det gale ben, stammer fra Rebildspillemændenes repertoire, og er et eksempel på en schottish, der skifter mellem en lige og en punkteret fornemmelse. Den er noteret fra cd'en Himmerlandsbal II.

Melodien har trio-form (AA-BB-A-CC), og både A og C-stykket skifter mellem lige og punkteret fornemmelse. I begyndelsen af C-stykket får man endda næsten fornemmelse af en hopsa.

Det Gale Ben

Schottish

Trad. e. Rebild-spillemændene

6

11

16

21

25

29

Schottisch'ernes tempo og melodiske karakter, gør dem ofte gode som sangmelodier. Tit er udviklingen nok også gået den anden vej, så en sang er blevet brugt til dans, enten sunget eller spillet instrumentalt.

Den næste melodi, der er en vise efter Ingeborg Munch, kan snildt bruges på begge måder. Den er også oplagt til at lege lidt med schottish-fornemmelsen, den fungerer både punkteret og lige.

Optagelsen findes på cd'en 'Jeg synger bare væk'.

Ka jeg få min heste skoet

Trad. e. Ingeborg Munch

Ka jeg få min hest - te skoet, for en kro - ne el - ler to Me - ga

dun-ner me - ga dun-ner me - ga dej Ja, for fem-og - ty - ve ør' kan det

sgu-nte la sig gør' me - ga dun-ner me - ga dun-ner me - ga dej

Ka jeg få min' heste skoet
for en krone eller to
Mega dunner, mega dunner, mega dej
Ja, for 25 ør'
Kan det sgu'nte la sig gør'
Mega dunner, mega dunner, mega dej

Men for 25 øre
ka du komme op og køre
Med vor gamle kroget far
for han er så go og rar

Med en dåler og halvtreds
Kroget mutter er tilfreds
Vi får øl og brændevin
Vi får lov at kysse pigen

For en krone og halvtreds
Kroget pigen er tilfreds
Vi får kys og kærlighed
Ja, så ved i vel besked

Og vor gammel kroget karl
Han ka bli så gruelig gal
Hvis han ej en skilling får
Stritter stivt det røde hår

Hopsa

Hopsa: Pardans i 2/4 af dansk oprindelse. Kendes fra begyndelsen af 1800-tallet.

Hopsa er på mange måder et unikum i det danske spillemandsrepertoire.

Det hedder sig, at denne dans er en dansk specialitet, der ikke kendes i andre traditioner. Om det er sandt er svært at sige, for der findes lignende dansetrin i andre traditioner, men man kan nok godt sige, at kombinationen af trin, melodier, spillestil - og navnet - er unik.

På den måde adskiller den sig fra polka, vals, mazurka og schottish, der alle er almindelige i de fleste nordeuropæiske traditioner.

En hopsa opfattes som en hurtig dans, men er egentlig en rolig melodi i nogenlunde samme tempo som en schottish. I akkompagnementet, og til dels også i melodispillet, bliver den dog typisk underdelt med dobbelt så mange taktslag.

Det giver en energisk fornemmelse, der driver dansen fremad, og lægger navn til den 'hoppende' fornemmelse i dansen.

Dansemæssigt bliver hopsaen tit danset energisk og nærmest flyvende henover gulvet, men man kan også opleve visse, mere erfarne, dansere lægge deres trin tæt til gulvet, og nærmest sejle af sted med mindst mulig anstrengelse.

Typisk bruger man en hopsa til at runde et længere dansesæt af med, når danserne lige skal have brændt de sidste kræfter af inden pausen - man 'spiller danserne af gulvet'. Melodien bliver sjældent spillet mere end en eller to gange igennem, eller måske en gennemspilning plus et A-stk.

Mange af de klassiske 'store' hopsaer er gennemkomponerede, med flere stykker i forskellige tonearter, nogle gange i trio-form. Der findes dog også en hel del 'små' hopsaer med to eller tre stykker og uden skift i toneart.

Der findes flere fællesdanse med hopsa-takt. Et godt eksempel er *De Små Sorte*, der er en dansesuite fra Thy, hvor de sidste tre melodier spilles som hopsa.

At akkompagnere en hopsa i fuldtakt kræver en stålsat indsats fra klaveret, harmonikaen, guitaren eller bassen.

Mens man stadig har hovedvægten liggende på et-slaget, skal man spille to gange 'um-ba' pr. takt i et hurtigt tempo.

Det er vigtigt at akkompagnementet får en fornemmelse der er let, men som også driver rytmen fremad.

Når man akkompagnerer på melodiinstrumenter, fx. violin eller fløjte, spiller man tit efterslag i dobbelt takt, der på samme måde hele tiden trækker rytmen fremad.

Tempoet i en hopsa ligger typisk mellem 77-83bpm til dans, men går ofte endnu hurtigere i jam-situationer.

Akkompagnement af hopsa:

En god klassisk hopsa er Brøndums Hopsa, der bliver spillet i mange forskellige udgaver over hele landet:

Brøndums Hopsa

Trad. DK

9

17

25

-:-

Heltakts-hopsa.

Hvis vi skal akkompagnere denne melodi som 'klassisk' heltakts-hopsa, ligger basstemmen på alle fjerdele:

Melodi

Bas - heltakt

Akkorderne ligger derfor i efterslag som her:

Melodi

Bas - heltakt m. akkorder

Som et element i akkompagnementet kan fx. en violin, guitar eller fløjte lægge akkorder - eller akkordtoner - i efterslag:

Melodi

Efterslag

-:-

Halvtakts-hopsa:

Mange af de klassiske hopsaer akkompagneres i heltakt, men der findes også en anden, mere folkelig udgave, med små simple melodier, der ikke altid har den underdelte fornemmelse.

Blandt de ældre traditionelle spillemænd var det mere reglen end undtagelsen at man ikke underdelte akkompagnementet, og hopsa-melodierne fik derved nærmest karakter af en schottish.

Dette er især udtalt hos de traditionelle torader- og harmonika-spillere, men stilen høres også i ensembler med klaver, for eksempel hos Æ Tinusser, hvor *Skæve Thorvald* spilles i halvtakt, men bærer præg af en underdelt fornemmelse

Især i den vestjyske tradition, er skellet mellem schottish og hopsa flydende, og den samme melodi kan ofte bruges til begge danse.

Her er Brøndums Hopsa igen, men med 'halv-takts bas':

The image shows a musical score for a piece titled 'Brøndums Hopsa'. It consists of two staves. The top staff is labeled 'Melodi' and is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a time signature of 2/4. The melody starts with a quarter rest, followed by a series of eighth and quarter notes. The bottom staff is labeled 'Bas - halvtakt' and is in bass clef with the same key signature and time signature. The bass line consists of half notes, starting with a half rest, followed by a series of half notes.

Akkorderne vil i så fald ligge på de ubetonede fjerdedele:

The image shows a musical score for a piece titled 'Brøndums Hopsa'. It consists of two staves. The top staff is labeled 'Melodi' and is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a time signature of 2/4. The melody is identical to the one in the previous image. The bottom staff is labeled 'Bas - halvtakt m. akkorder' and is in bass clef with the same key signature and time signature. The bass line consists of half notes, each followed by a chord symbol (a small box with a letter inside) indicating a chord.

Det er altså et åbent spørgsmål om en hopsa skal underdeles eller ej, og enhver akkompagnetør må finde sin egen udgave af det rette hopsa-taw, og eksperimentere med hvad der klæder den enkelte melodi, og hvad der gør danserne glade.

-:-

En af de mest kendte af de klassiske hopsaer er Molbodrengens Hopsa, der især er kendt efter spillemanden, indsamleren og folkemusik-fænomenet Evald Thomsen.

Melodien har trio-form (AA-BB-A-CC) og den skal spilles med fynd og klem og fuldtakt.

Molbodrengens Hopsa

Trad. e. Evald Thomsen

1. A G D⁷ G

9 G D⁷ G

17 B D A⁷ D A⁷ 1. D

25 2. D⁷ A G D⁷ G

33 G D⁷ G

42 C C G⁷ C

50 C G⁷ C

Lyt: #1 på Evald Thomsen - Lydbilleder

Denne melodi fra Martin Spillemands repertoire, er et godt eksempel på en hopsa, der både spilles med halvtakts-bas og også bliver spillet punkteret (swing). Den lyder altså meget som en schottisch, men er blevet brugt til at danse hopsa.

Hopsa i H-mol

e. Martin Spillemand

Swing D A⁷ D

5 D A⁷ 1. D 2. D F^{#7}

10 Hm Em F^{#7} Hm Hm

15 Em F^{#7} Hm A⁷ D

20 A⁷ D D A⁷

25 D D⁷ G Am D⁷ G

30 G C Am D⁷ G

Hopsa-fornemmelsen kan også findes flere steder i sangrepertoiret. Denne sang findes i flere udgaver, der også indbyrdes har forskelligt dansepræg, lyt bla. til Ingeborg Munchs udgave. Denne udgave med sangeren Marie Mide findes på cd'en 'Som Stjernerne på Himlens Blå', og egner sig fortrinligt som hopsa.

Jeg går i tusind tanker (hopsa)

Trad e. Marie Mide

Jeg går i tu-sind tan-ker, og el-sker ham jeg ej kan få, mens han i glæ-de van-ker stor
7
sorg jeg li - de må Stor sorg som jeg i hjer-tet bær, for dig min ven så
12
kær Det vold - te fal - ske men - ne - sker og der - for sor - gen er

1.
Jeg går i tusind tanker
og elsker ham jeg ej kan få
Mens han i glæde vanker
stor sorg jeg lide må

Stor sorg som jeg i hjertet bær
for dig min ven så kær
Det voldte falske mennesker
og derfor sorgen er

2.
Men havde jeg ej skuet
Dit ansigt, dine øjne blå
Så var jeg aldrig kommet
i kamret hvor du lå

Så havde jeg været lykkelig
og fri for sorg og kval
Den dag vist aldrig kommer mer
som gør mit hjerte glad

3.
Men havde jeg ej skuet
Dit ansigt, dine øjne blå
Så var jeg aldrig kommet
i kamret hvor du lå

Så var jeg ej på dette sting
her inderst i min barm
Og kendte ej de angstens ting
Som nu gør kold og varm

4.
Jeg går i tusind tanker
og elsker den jeg ej kan få
Mens han i glæde vanker
stor sorg jeg lide må

Men hun kan være lige god
En fattig som en rig
Men gifte sig for penge
Er et stort bedrageri

6/8

- svøbsk, sekstur, trekant mm. -

Melodityper i 6/8 er i Danmark ikke så almindelige i pardanse-repertoiret, men findes udbredt i fællesdansene som sekstur, trekant eller i klassikere som *Den lille englænder* og *Den Muntre Kreds*.

I det ældre repertoire fra 1700-tallets nodebøger er melodier noteret i 6/8 og nogle gange 9/8 dog langt mere udbredte.

En del af melodierne skriver sig ind i et fælles nordeuropæisk repertoire, hvor bla. den irske jig også har sine rødder.

Mange af de melodier man finder i de ældre nodebøger findes også i andre traditioner, den 'jig' vi i Danmark kalder *Frederiks Kontra* kendes både i Belgien og Nordengland.

I de danske 1700-tals nodebøger, er det ikke altid tydeligt hvad disse melodier har været brugt til dansemæssigt. Formentlig en slags engelskdans, der er foregået på rækker med formationer, og hvor den enkelte melodi ikke har været knyttet til den enkelte dans, men hvor man har kunne skifte frit mellem et repertoire af melodier af samme takt og rytmik - en modus der er helt almindelig udenfor Danmark, men som er ualmindelig i den nyere folkedansertradition.

Svøbsk / Tyroler Svejtrit:

En enkel pardans, der har 6/8-delsfornemmelsen, er svøbsk, eller tyroler svejtrit. Det er en simpel dans med et par gangtrin efterfulgt af et omdrejning med tottrin, også kaldet svejtrit.

De få melodier, der kendes af denne type, er simple repetative former med to stykker uden toneartskift. De kan enten spilles energisk og livligt eller roligt og gyngende, alt efter smag og dansernes kondition. En svøbsk kan optræde i et bal som selvstændig dans eller træde i stedet for en hopsa efter et længere dansesæt.

I princippet kan alle 6/8-delsmelodier bruges til at danse en Svøbsk efter, men de skal have den gyngende fremadgående fornemmelse for at det kan gå op i en højere enhed.

Trekant / sekstur:

Ellers kendes 6/8-melodier oftest fra fællesdansen *trekant* og *sektur*. Der er mange variationer af disse danse, men typisk har en trekant to stykker og en sekstur tre stykker.

En helt almindelig lille trekant fra Tinus-brødrenes repertoire.

Trekant

e. Æ Tinusser

Lyt: #7 på Æ Tinuser - gammeldans.

-:-

Et eksempel på en tur-dans i 6/8 er Trekantet Sløjfe fra Thy:

Trekantet Sløjfe

Trad. Thy

Lyt: #11 på Thybal

To Ting er en lille pardans fra Thy, der veksler mellem vals og svejtrit:

To Ting (vals & svejtrit)

Trad. Thy / Vestjylland

7 Bet-te Ras-mus Bet-te Ras-mus vil du val-se me mæ' Nej, jæ vil æt nej, jæ vil æt for så

14 kys-ser du mæ Bet-te Ras-mus, bet-te Ras-mus vil du føl-ge mæ hjem Ja, jæ vil så, ja, jæ

20 vil så, alt-så hjem i di sæng

The musical score is written in treble clef. It begins in 3/4 time and transitions to 6/8 time at measure 14. The melody is simple and folk-like, with lyrics in Danish. The score includes measure numbers 7, 14, and 20.

Lyt: #14 på Thybal / #24 på Vildspil og Nodespil cd1.

Den samme kombination af vals og en 6/8-fornemmelse findes i Hyttevisen, her efter Ingeborg Munch.

Hyttevisen

Trad. e. Ingeborg Munch

8 Hus-ker du ej den lil - le hyt - te hvor du i - gen-nem mit vin-du - e

kom Al - drig hus - ker jeg den hyt - te ej i

11 gen - nem dit vin - due jeg kom, al - drig kom

The musical score is written in treble clef. It begins in 3/4 time and transitions to 6/8 time at measure 8. The melody is simple and folk-like, with lyrics in Danish. The score includes measure numbers 8 and 11. There are first and second endings marked at the end of the piece.

Lyt: #24 på Ingeborg Munch - Jeg synger bare væk

Her er to eksempler på tyroler svejtrit / svøbsk. Den første efter Rebild-spillemanden Otto Trads repertoire, bla. spillet af Jysk Danseorkester, og den anden efter trioen Lang Linken:

Tyroler Svejtrit

trad. Himmerland

Lyt: #8 på *Vildspil og Nodespil cd2*

-:-

Svøbsk

Trad. e. Lang Linken

Lyt #9 på *Lang Linken - Liv*

Som et eksempel på melodier fra 1700-tallets nodebøger, kommer her to fra Reventlows nodebog fra Lolland. Den første i 6/8 og den anden i 9/8.

Reventlow #51

6/8

Chords: G, C, G/B, C, Am, G, G, C, B⁷

7

Chords: Em, A⁷, D⁷, Bm⁷, Am⁷, D⁷

12

Chords: G, G, C, D⁷(sus4), G

Reventlow #41

9/8

4

7